

УДК 342.951:336.711

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2026.02.2.37>

ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ У СИСТЕМІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ ТА ПРОТИДІЇ ЛЕГАЛІЗАЦІЇ ДОХОДІВ, ОДЕРЖАНИХ ЗЛОЧИННИМ ШЛЯХОМ

Світлак І.І.,

*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри правознавства і гуманітарних дисциплін
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Західноукраїнського національного університету
ORCID: 0000-0002-4408-6868*

Голота Н.П.,

*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри правознавства і гуманітарних дисциплін
Вінницького навчально-наукового інституту економіки
Західноукраїнського національного університету
ORCID: 0000-0003-4113-7743*

Мазурик С.В.,

*кандидат юридичних наук, адвокат
ORCID: 0009-0002-0955-1733*

Світлак І.І., Голота Н.П., Мазурик С.В. Державне регулювання ринку фінансових послуг у системі забезпечення фінансової безпеки держави та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

У статті здійснено комплексне дослідження організаційно-правових та інституційних засад державного регулювання ринку фінансових послуг у системі забезпечення фінансової безпеки держави та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. Актуальність теми зумовлена стрімкою трансформацією сучасного фінансового сектору, поширенням цифрових фінансових технологій, глобалізацією фінансових потоків, зростанням масштабів фінансових злочинів, а також необхідністю адаптації національного механізму державного регулювання до умов воєнного стану та післявоєнного відновлення економіки України.

Обґрунтовано, що ефективне функціонування ринку фінансових послуг є важливим чинником забезпечення макроекономічної стабільності, сталого розвитку економіки та захисту національних економічних інтересів. Водночас інтенсифікація міжнародних фінансових операцій, активне використання цифрових платіжних інструментів, електронних фінансових сервісів і криптоактивів створюють нові виклики для фінансової системи та підвищують ризики легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та інших форм фінансової злочинності.

У дослідженні доведено, що проблематика державного регулювання ринку фінансових послуг має мультидисциплінарний характер і перебуває на перетині адміністративного та фінансового права, економічної теорії, фінансів та науки публічного управління. Розкрито особливості правового механізму державного регулювання фінансового сектору, визначено роль ключових суб'єктів регуляторної політики, зокрема Національного банку України, Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, Міністерства фінансів України та Державної служби фінансового моніторингу України у забезпеченні стабільності функціонування фінансового сектору та реалізації державної політики у сфері протидії відмиванню коштів.

Приділено увагу аналізу впливу міжнародних стандартів у сфері протидії відмиванню коштів, зокрема рекомендацій FATF, стандартів Європейського Союзу та практики міжнародних фінансових організацій, на формування сучасної моделі державного регулювання фінансового сектору України.

Наукова новизна дослідження полягає у формуванні комплексного підходу до розгляду державного регулювання ринку фінансових послуг як правового та публічно-управлінського інструменту забезпечення фінансової безпеки держави в умовах воєнного стану та євроінтеграційних трансформацій.

Ключові слова: фінансова безпека держави; ринок фінансових послуг; фінансовий сектор; державне регулювання; фінансовий моніторинг; протидія/запобігання легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом; воєнний стан; міжнародні стандарти; AML/CFT; FATF.

Svitlak I.I., Holota N.P., Mazurik S.V. State regulation of the financial services market as a component of the system for ensuring the state's financial security and preventing money laundering.

The article presents a comprehensive study of the organizational, legal, and institutional foundations of state regulation of the financial services market within the system of ensuring the state's financial security and counteracting the legalization (laundering) of proceeds derived from crime. The relevance of the research is influenced by the rapid transformation of the modern financial sector, the widespread introduction of digital financial technologies, the globalization of financial flows, the growing scale of financial crimes, as well as the need to adapt the national mechanism of state regulation to the conditions of martial law and the post-war recovery of Ukraine's economy.

It is substantiated that the effective functioning of the financial services market is an important factor in ensuring macroeconomic stability, sustainable economic development, and the protection of national economic interests. At the same time, the intensification of international financial transactions, the active use of digital payment instruments, electronic financial services, and crypto-assets create new challenges for the financial system and increase the risks of money laundering, terrorist financing, and other forms of financial crime.

The study demonstrates that the issue of state regulation of the financial services market has a multidisciplinary nature and lies at the intersection of administrative and financial law, economic theory, finance, and public administration. The article reveals the specific features of the legal mechanism of state regulation of the financial sector and identifies the role of key regulatory authorities, including the National Bank of Ukraine, the National Securities and Stock Market Commission, the Ministry of Finance of Ukraine, and the State Financial Monitoring Service of Ukraine in ensuring the stability of the financial sector and implementing state policy in the field of anti-money laundering.

Particular attention is paid to the analysis of the influence of international standards in the field of anti-money laundering, including the FATF Recommendations, the standards of the European Union, and the practices of international financial organizations, on the formation of the modern model of state regulation of Ukraine's financial sector.

The scientific novelty of the research lies in the development of a comprehensive approach to the consideration of state regulation of the financial services market as a legal and public governance instrument for ensuring the state's financial security in the context of martial law and European integration transformations.

Key words: state financial security; financial services market; financial sector; state regulation; financial monitoring; prevention and counteraction to money laundering; martial law; international standards; AML/CFT; FATF.

Постановка проблеми. Фінансовий сектор країни є одним з базових сегментів економічної системи сучасної держави. Через фінансові ринки та фінансових посередників забезпечуються акумуляція заощаджень, перерозподіл ресурсів між секторами економіки, фінансування інвестиційних проєктів, страхування ризиків, функціонування платіжної інфраструктури та довгострокова стійкість економічного розвитку. Разом із тим глобалізація фінансових ринків, стрімка цифровізація фінансових послуг, використання дистанційних каналів обслуговування, поширення відкритого банкінгу, електронних платіжних сервісів і криптоактивів істотно підвищили вразливість фінансового сектору до легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму, обходу санкцій, шахрайства та інших форм фінансової злочинності. FATF у чинній редакції своїх Рекомендацій прямо виходить із того, що AML/CFT є невід'ємною складовою захисту цілісності фінансової системи, а новий пакет AML/CFT ЄС побудований на тій самій логіці:– захист фінансової стабільності та безпеки неможливий без посилення єдиних правил запобігання відмиванню коштів.

Окреслена проблематика має не лише економічне, а і безпекове значення. Чинний Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» [1] визначає сучасну рамку регулювання ринку фінансових послуг, а Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [2] формує базову модель протидії легалізації злочинних доходів, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. В умовах повномасштабної війни значення цих механізмів посилилося, оскільки НБУ у звітах про фінансову стабільність за 2025 рік [3] наголошує на підвищених макрофінансових і безпекових ризиках для фінансового сектору України. Водночас зростання масштабів міжнародних фінансових операцій, поширення цифрових фінансових технологій та глобалізація фінансових потоків створюють нові ризики для національної фінансової системи. Лише за оцінками міжнародних організацій, щорічний обсяг коштів, що підлягають легалізації у світовій економіці, становить від 2 до 5 % світового

ВВП, що еквівалентно кільком трильйонам доларів США [4]. У 2024 році цей показник оцінювався у 2,22-5,54 трлн дол. США [5].

Середній світовий бал за Базельським індексом боротьби з відмиванням грошей у 2025 році лише незначно покращився з 5,30 до 5,28 (за шкалою від 0 до 10, де 10 дорівнює максимальному ризику) [6]. Попри те, що зафіксовані зміни мають статистично незначний характер, збереження стабільності середнього світового показника свідчить про відносну ефективність сучасних механізмів протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, які загалом не поступаються темпам еволюції новітніх загроз.

У таких умовах державне регулювання ринку фінансових послуг перестає бути лише інструментом ринкового впорядкування і водночас стає складовою фінансової безпеки держави, національної безпеки та політики відновлення. Водночас у сучасній доктрині зберігається термінологічна та методологічна дискусійність щодо співвідношення понять «фінансовий ринок», «ринок фінансових послуг», «державне регулювання», «державне управління/публічне управління», «фінансова безпека», «фінансовий моніторинг». Це зумовлює потребу в комплексному переосмисленні правових засад державного регулювання ринку фінансових послуг у парадигмі забезпечення фінансової безпеки та протидії легалізації злочинних доходів.

Мета дослідження – комплексний аналіз правових та інституційних засад державного регулювання ринку фінансових послуг у контексті забезпечення фінансової безпеки держави та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом.

Стан опрацювання проблематики. Проблематика державного регулювання фінансового сектору та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, широко досліджується у працях українських та зарубіжних науковців. Теоретико-методологічні аспекти функціонування ринку фінансових послуг досліджували С. Хоружій, Р. Бачо, З. Мацук, І. Солошкіна, Н. Дроздова, І. Яценко та ін. Питання державного регулювання фінансового ринку та механізмів його функціонування досліджували В. Авер'янов, І. Юрій, О. Луцишин, І. Школьник та інші науковці. Проблеми протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму висвітлювали у своїх дослідженнях О. Костенко, С. Глущенко, М. Савлук, а також міжнародні експерти FATF. Разом з тим, сучасні виклики, пов'язані з воєнним станом, цифровізацією фінансових послуг та зростанням кіберзлочинів у цьому секторі, зумовлюють необхідність дослідження механізмів державного регулювання фінансового сектору.

Виклад основного матеріалу. Ринок фінансових послуг є важливим сегментом фінансового сектору держави, що забезпечує рух фінансових ресурсів між економічними агентами. Його функціонування базується на взаємодії фінансових установ, споживачів фінансових послуг та регуляторних органів. Такими регуляторними органами є Національний банк України (НБУ), Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), Міністерство фінансів України та Державна служба фінансового моніторингу України. Після реалізації спліт-реформи 2020 року функції регулювання небанківського фінансового сектору були передані НБУ та НКЦПФР, які відповідно до п. 47 ч. 1 ст. 1 Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» визначені як Регулятор.

Нормативно визначеною метою державного регулювання ринку фінансових послуг є забезпечення стабільності та стійкого функціонування фінансової системи держави, належний захист прав і законних інтересів споживачів фінансових послуг, формування та підтримка ефективного конкурентного середовища на фінансовому ринку, а також запобігання та протидія фінансовим правопорушенням, у тому числі легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму.

З огляду на вищевикладене, фінансова безпека є однією з складових не лише економічної, а національної безпеки держави, оскільки відображає здатність фінансової системи забезпечувати стабільність функціонування економіки, ефективний розподіл фінансових ресурсів, а також захист національних економічних інтересів від внутрішніх і зовнішніх загроз.

З цього приводу заслуговує на увагу позиція В. Гнатенка, який пропонує тлумачити «економічну безпеку не лише як стан захищеності національних інтересів, але і наявність й можливість застосування інструментів впливу на економічні процеси для гарантування добробуту людини в довгостроковому періоді. Економічна безпека сприяє створенню надійної та забезпеченої всіма необхідними засобами держави, захищеності національно-державних інтересів у сфері економіки. При цьому основним критерієм економічної безпеки є здатність економіки країни зберігати та підвищувати стійкість до внутрішніх та зовнішніх загроз» [7, с. 69].

Що ж до забезпечення стабільності функціонування ринку фінансових послуг в умовах воєнного стану, це безпосередньо пов'язано із категорією «фінансова безпека». Фінансова безпека є невід'ємною складовою економічної безпеки, а її роль та місце в системі зміцнення економічної безпеки держави в сучасних реаліях важко переоцінити. Як зазначають В. Білоус та М. Терну-

щак, фінансова безпека держави обумовлена: захищеністю «фінансових інтересів на усіх рівнях фінансових відносин; достатнім рівнем фінансової незалежності, стабільності та стійкості фінансової системи країни в умовах впливу на неї зовнішніх і внутрішніх дестабілізуючих чинників, що загрожують національним інтересам у фінансовій сфері; здатністю фінансової системи держави забезпечити ефективне функціонування національної економічної системи та стале економічне зростання» [8, с. 25].

Огляд сучасних наукових досліджень щодо змістового наповнення категорій «фінансова безпека» та «забезпечення фінансової безпеки держави» дає підстави констатувати складну економіко-правову природу зазначеного феномена та відсутність єдиного уніфікованого підходу до його інтерпретації як у чинному законодавстві, так і в науково-теоретичних розробках. У контексті протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, така теоретична невизначеність ускладнює формування ефективних механізмів державного регулювання фінансового сектору та потребує подальшого наукового осмислення взаємозв'язку між фінансовою безпекою держави та системою фінансового моніторингу.

Заслуговує на увагу авторське визначення поняття «фінансова безпека», запропоноване А. Бондаренко: «фінансова безпека – захищеність життєво важливих інтересів особи, суспільства і держави у фінансовій сфері від загроз, на основі якої стабільно й ефективно функціонує фінансова система країни і завдяки якій задовольняються соціально-економічні потреби суспільства, створюються передумови стійкого позитивного розвитку національної економіки. Забезпечення державної фінансової безпеки – формування умов стабільного й ефективного функціонування фінансової системи країни (включаючи її грошову, бюджетну, кредитну, податкову і валютну складові), необхідної для задоволення соціально-економічних потреб суспільства і стійкого позитивного розвитку національної економіки» [9, с. 42].

Фінансова безпека держави охоплює низку складових, кожна з яких, з одного боку можна розглядати, як відносно відокремлений елемент, а з іншого – всі ці елементи у своїй єдності становлять собою фінансову безпеку [10, с. 46]. Такими складовими загальної державної фінансової безпеки прийнято називати безпеку податкового, бюджетного сектора, безпеку ринку фінансових послуг.

Серед різновидів національної безпеки (політичної, екологічної, економічної (фінансової), науково-технологічної, демографічної, інформаційної, соціальної та військової), М. Перепелиця визначає ключовою саме економічну (фінансову) безпеку, оскільки від її стану значною мірою залежить спроможність держави забезпечувати належне функціонування та захист інших складових системи національної безпеки. Як зазначає дослідниця, «не може бути військової безпеки при слабкій і неефективній економіці» [11, с. 86].

Державне бачення щодо майбутнього фінансового сектору країни в частині регулювання та нагляду у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення сформульовано наразі в оновленій Стратегії розвитку фінансового сектору України від 25.06.2025 р. [12]. В стратегії йдеться, що державне регулювання має здійснюватися з урахуванням міжнародних стандартів із протидії відмиванню доходів передбачає першочергово виконання рекомендацій FATF, MBF, MONEYVAL, положень законодавства ЄС, за умови уніфікації вимог та унормування процедур ефективного застосування санкційного (обмежувального) законодавства.

НБУ, будучи основним Регулятором діяльності на ринку фінансових послуг, здійснює фінансовий моніторинг у банківській системі з метою запобігання відмиванню коштів та забезпечення стабільності фінансового сектору. Водночас Державна служба фінансового моніторингу України виконує функції фінансової розвідки та є ЦОВВ, відповідальним за аналіз сумнівних фінансових операцій.

Таким чином, державне регулювання ринку фінансових послуг в умовах воєнного стану має бути спрямоване не лише на підтримання безперервності фінансового посередництва, а й на мінімізацію безпекових, санкційних та AML/CFT-ризиків, що прямо впливають на стійкість фінансової системи. В оновленій Стратегії розвитку фінансового сектору України [12] акцентована увага на трьох взаємопов'язаних пріоритетах: збереженні фінансової стабільності, залученні інвестицій та євроінтеграції, що на нашу думку, означає, що національна модель регулювання фінансового сектору дедалі більше поєднує класичні інструменти нагляду з стандартами ЄС, зокрема у сфері доброчесності фінансового ринку, санкційного комплаєнсу та уніфікації AML/CFT-процедур. Отже, протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, уже не може розглядатися як ізольований напрям фінансового моніторингу, а постає як складова загальної архітектури фінансової безпеки та регуляторної модернізації сектору.

Вважаємо, що сучасне державне регулювання ринку фінансових послуг має розглядатися не лише як механізм ринкового впорядкування, а як комплексний правовий та інституційний інстру-

мент забезпечення фінансової безпеки держави. Умови війни, цифрової трансформації фінансових сервісів, посилення санкційної політики та оновлення міжнародних стандартів AML/CFT зумовлюють необхідність подальшої модернізації правового, організаційного та наглядового механізмів державного впливу на фінансовий сектор.

Висновки. Державне регулювання ринку фінансових послуг є важливою складовою механізму забезпечення фінансової безпеки держави, оскільки саме через систему інституційного нагляду, нормативно-правового регулювання та фінансового моніторингу держава забезпечує стабільність функціонування фінансового сектору та запобігає використанню фінансової системи у протиправних цілях. Ефективність державного регулювання ринку фінансових послуг значною мірою залежить від узгодженості діяльності регуляторних органів, зокрема НБУ, НКЦПФР, Міністерства фінансів України та Державної служби фінансового моніторингу України, а також від належної імплементації міжнародних стандартів у сфері протидії відмиванню коштів. У цьому контексті особливого значення набуває застосування ризик-орієнтованого підходу до фінансового моніторингу, удосконалення механізмів контролю за фінансовими операціями та підвищення рівня прозорості діяльності фінансових установ.

Водночас сучасні суспільно-політичні реалії, зокрема повномасштабна війна, зумовлюють появу нових ризиків для стабільності фінансової системи та актуалізують необхідність посилення державного контролю за функціонуванням фінансового сектору. За таких умов забезпечення фінансової безпеки держави набуває домінуючого значення у механізмі державного регулювання ринку фінансових послуг, а формування ефективної системи запобігання та протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, стає одним із пріоритетних напрямів державної політики.

З огляду на це перспективними напрямками удосконалення державного регулювання ринку фінансових послуг у контексті забезпечення фінансової безпеки держави є подальша гармонізація національного законодавства з правом ЄС у сфері AML/CFT, розвиток цифрових інструментів фінансового моніторингу, посилення міжвідомчої взаємодії суб'єктів фінансового моніторингу та розширення міжнародного співробітництва у сфері протидії відмиванню коштів. Реалізація зазначених заходів сприятиме підвищенню ефективності державного регулювання фінансового сектору, зміцненню фінансової безпеки держави та формуванню прозорого й стабільного фінансового середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про фінансові послуги та фінансові компанії: Закон України від 14.12.2021 р. № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20#Text>.
2. Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 р. № 361-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text>.
3. Звіт НБУ про фінансову стабільність. грудень 2025. URL: bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H2.pdf?v=16.
4. Criminal finances and money laundering. URL: <https://www.europol.europa.eu/crime-areas/criminal-finances-and-money-laundering>.
5. Global Money Laundering Statistics 2024. URL: <https://www.zigram.tech/resources/money-laundering-statistics-2024>.
6. Basel AML Index 2025: 14th Public Edition Global money laundering and financial crime risk ranking. URL: <https://baselgovernance.org>.
7. Гнатенко В. Основні складові економічної безпеки держави. *Державне управління*. 2021. №1 (7). С. 66-82. URL: <https://www.researchgate.net/publication/350078827>.
8. Білоус В., Тернушак М. Категорія «фінансова безпека держави» у теоретико-правовому вимірі. *Фінансова безпека України: сучасний стан правового регулювання та перспективи розвитку*: матеріали ІХ Міжнародної науково-практичної конференції (м. Ірпінь, 26 жовтня 2023 р.). Ірпінь: Державний податковий університет, 2023. 312 с.
9. Бондаренко А.І. Механізми державного регулювання ринку фінансових послуг України. *Публічне управління та митне адміністрування*. 2017. № 1 (16). С. 39-44. URL: <https://customs-admin.umsf.in.ua/archive/2017/1/5.pdf>.
10. Господарська діяльність та новітні технології: актуальні проблеми регулювання в умовах воєнного стану / за ред. О.О. Дмитрик, К.О. Токаревої. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2022. 195 с.
11. Перепелиця М. Публічний інтерес як мета діяльності суб'єктів фінансового права. *Вісник Академії правових наук України*. 2009. № 2(57). С. 112-119. URL: <https://dspace.nlu.edu.ua/handle/123456789/5625>.

12. Стратегія розвитку фінансового сектору України: Рішення Правління НБУ від 25.06.2025 р. № 299-рш. URL: https://mof.gov.ua/uk/news/onovlena_strategiia_rozvitku_finansovogo_sektoru_ukraini_zberezhennia_stabilnosti_zaluchennia_investitsii_ta_ievrointegratsiia-5276.

Дата першого надходження рукопису до видання: 1.03.2026
Дата прийняття до друку рукопису після рецензування: 20.03.2026
Дата публікації: 3.04.2026

© Світлак І.І., Голота Н.П., Мазурик С.В., 2026
Стаття поширюється на умовах ліцензії CC BY 4.0